

Сәбит Мұқановтың «Тау бүркіттері», Абай Құнанбайұлының «Қыран бүркіт неге алмайды, салса баптап» және тағы көптеген ақындардың шығармалары бар. Осының ішінен «Қыран бүркіт не алмайды салса баптап» өлеңіне тоқталсақ:

«Қыран бүркіт не алмайды, салса баптап,
Жұрт жүр ғой күйкентай мен қарға сақтап.
Қыран шықса қияға, жібереді
Олар да екі құсын екі жақтап.
Қарқылдап қарға қалмас арт жағынан,
Күйкентайы үстінде шықылықтап.
Өзі алмайды, қыранға алдырмайды,
Күні бойы шабады бос салақтап.
Тиіп-шығып, ыза қып, ұстатпаса,
Қуанар иелері сонда ыржықтап» [5,49].

Осы өлең жолдарынан-ақ қыран құсының неліктен жігерлік пен ерліктің символы екенін білуге болады. Халқымыз қыран құсының бойындағы осындай ерекше қасиеттеріне балап ер балаларына да «Қыран», «Сұңқар» сынды есімдер беріп жатады. Бұл ең әуелі қыран құсының символының жігерлі, рухты, қайсарлы екенін білдіреді.

Ақындардың жырлау сарыны мен жеткізу шеберлігіне байланысты әр құсты әр поэзиядан әр түрлі образбен де көре аламыз. Байқағанымыздай бір ғана ақынның шығармашылығының өзінен бірнеше құс атауларын бірнеше бейнеде кездестіру болады.

Құстар табиғатымыздың жаратқан көркемдігінің бір белгісі. Әр қайсысының белгілі бір мағынасы, жеткізер ойы бар. Осы мақалада біз сол құстардың әдебиетіміздегі орны мен символына тоқталып өттік. Құстардың символы қазақ поэзиясында ерекше орынға ие, ол ақындардың жырларының бірден-бір арқауы.

- 1.Махамбет. Ереуіл атқа ер салмай. Өлеңдер. – Алматы: «Жазушы» баспасы, 1989.-142 б.
- 2.Дулат, Махамбет, т.б.Шығармалары.– Алматы: «Нұрлы Press.kz», 2014. – 384 б
- 3.Раушанов Е. Бозанға біткен боз жусан: Өлеңдер мен поэмалар. –Алматы: Раритет, 2006. – 384 бет.
- 4.Мақатаев, М. Тамаша айым – тамызым: өлеңдер / М. Мақатаев. – Алматы : Қазақпарат, 2016. – 336
- 5.Абай. Шығармаларының екі томдық толық жинағы : өлеңдер мен аудармалар, поэмалар, қара сөздер. Т.2 / Абай Құнанбайұлы. – Алматы : Жазушы, 2002. – 336 б.

Даудова А.Ю., НАО «Карагандинский университет имени академика Е. А. Букетова», факультет иностранных языков, гр. РАП-42
(Научный руководитель — м.ф.н., старший преподаватель Калижанова А. Н.)

МУЛЬТФИЛЬМЫ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ-ПЕРЕВОДЧИКОВ

(на примере культурно-исторических ландшафтов Бетпақдалы)

Данное исследование продолжает серию междисциплинарных экспериментов с применением инновационных образовательных технологий для формирования, сохранения и воспроизводства традиционных культурных ценностей в социокультурном пространстве у студентов-переводчиков. В данной статье речь пойдет о роли мультфильмов в развитии межкультурной компетенции обучающихся-лингвистов, поскольку без нее профессиональная деятельность не может быть успешной.

Межкультурная компетенция – это эффективное и бесконфликтное взаимодействие с представителями других культур без потери собственной культурной идентичности [1, 664]. Обладатель межкультурной компетенции является полноправным участником диалога культур, своевременно адаптируясь в процессе коммуникации во избежание конфликтных ситуаций, и не теряя при этом себя [1, 666]. Переводчику межкультурная компетенция позволяет: (1) учитывать этнокультурные ценности, нормы, представления и особенности вербального и невербального поведения [2, 25]; (2) улавливать неявные культурные отсылки, адаптировать юмор и игру слов, а также правильно подбирать эквиваленты [3]; (3) находить контакт с аудиторией и избегать обид [4, 19]. Поэтому развитие межкультурной компетенции давно имеет приоритетное значение в программах подготовки переводчиков [5].

Переводческую межкультурную компетентность можно развивать, анализируя аутентичные тексты, размышляя о культурных различиях, участвуя в межкультурном взаимодействии и получая обратную связь от носителей языка [6-7]. Мультфильмы прекрасно стимулируют межкультурное обучение [8], являясь мультимодальным текстом, сочетая визуальные, вербальные и семиотические системы для отражения культурных особенностей произведения через преувеличенных персонажей, попадающих порой в абсурдные ситуации [9, 82]. Перевод же мультфильмов поднимает множество межкультурных проблем, таких как: (1) адаптация специфических для конкретной культуры смыслов [10]; (2) адекватность при переводе юмора, который часто зависит от игры слов, иронии, аллюзий и культурных отсылок [3]; подбор естественных для целевого языка выражений [11].

Анализ литературы по проблеме исследования показывает, что переводческая деятельность с использованием мультипликационных текстов повышает мотивацию студентов, их культурную осведомленность и стремление к языковым экспериментам [12-13], а сравнение студенческих переводов с опубликованными переводами развивает стандарты качества и критическое мышление обучающихся [14, 80]. Ряд исследователей настаивают на выборе мультфильмов, поднимающих культурные проблемы и требующих от студентов полного понимания контекста перед тем, как приступить к переводу [15-16]. Прием обратного перевода также позволяет выявить пробелы в передаче культурного смысла [17-18]. В целом, исследования однозначно говорят в пользу включения перевода мультфильмов в учебные программы подготовки переводчиков как способа развития межкультурной компетенции.

Однако развитие межкультурной коммуникации – процесс взаимообратный: ее обладатель должен уметь рассказывать как о других культурных установках и обычаях, так и о своей культуре [7]. В этой связи мы решили рассмотреть использование разнообразных мультфильмов для популяризации забытого наследия Бетпакадалы, Казахстан. Бетпакадала – регион в Казахстане с богатым и разнообразным культурным и историческим наследием. Священные места Бетпакадалы содержат археологические памятники и примеры создания сакральное пространство людьми, населявшими этот регион [19]. Уникальные мавзолеи, древние ограды, обозначающие поселения, петроглифы, изображающие религиозные обряды, дают представление о культуре доисторической Бетпакадалы и относятся к культурному наследию народов Казахстана [19]. Тем не менее, малая часть казахстанской молодежи ценит это наследие [20]. Перевод мультфильмов, посвященных археологии Бетпакадалы, может помочь людям во всем мире лучше понять этот регион.

В качестве упражнений по переводу мультфильмов, связанных с популяризацией ландшафтов Бетпакадалы возможны такие варианты как: (1) создание диалогов персонажей мультфильмов, рассуждающих о древней Бетпакадале; (2) включение в диалоги и монологи героев названия основных памятников и ландшафтов Бетпакадалы; (3) создание комиксов на основе мультфильмов, содержащих ключевые данные из истории Бетпакадалы; (4) перевод диалогов героев мультфильмов в стиле аниме, чтобы современные ученики могли путешествовать во времени древней Бетпакадалы; (5) перевод сценария к мультфильмам с включением новых слов, направленных на знакомство с наследием Бетпакадалы.

Особый интерес представляют упражнения для развития навыков аудиовизуального перевода, а именно дубляж и закадровый перевод [21-22], которые уже второй год применяются в рамках подготовки студентов-переводчиков нашего вуза в ходе преподавания таких дисциплин как «Теория перевода», «Практика информативного перевода», «Практика художественного перевода», «Практический курс фразеологии» и «Практика устной и письменной речи». Для разработки такого рода упражнений преподаватели используют широкий спектр цифровых инструментов на основе искусственного интеллекта (ИИ), таких как Twee, Audyo.ai, Pictory.ai и многие другие.

Вот один из предлагаемых юмористических монологов, созданных с целью повышения осведомленности о культурном наследии Бетпакадалы, для озвучки персонажа Дракона Мушу из мультфильма «Мулан» (1988):

«Greetings friends! Mishu here, coming to you all the way from ancient Betpakdala. Let me tell you, this place is crazy cool. Like, centuries ago it was poppin'! People were making rock art, building fences, and constructing burial mounds as far as the eye can see. The petroglyph game was strong. Folks were etching wild hunting scenes, mystical rituals, and all kinds of supernatural stuff into the stones. Very metal.... So please, go forth and share the uniquely majestic story of Betpakdala! This sacred place and its ancient inhabitants deserve remembrance. And who knows maybe you'll even get transported back in time and engraved into a petroglyph yourself! Though hopefully not as a hunting scene casualty... Anyway, peace out! Mishu over and out!»

Возможен также и диалог между Мулан и Мушу, в котором они рассуждают о культурном наследии Бетпакадалы:

Mulan: Hi Mishu! Where have you been?

Mishu: Oh hey Mulan! I just got back from the most excellent adventure in the ancient lands of Betpakdala.

Mulan: Betpakdala? I don't think I've heard of it.

Mishu: I know, right? It's this super cool historical place in Kazakhstan almost no one knows about! But it totally should be famous for its ancient archaeological treasures.

Mulan: Wow, that sounds fascinating! What did you learn about it?

Mishu: Well, Betpakdala has these mind-blowing petroglyphs - like rock art carved thousands of years ago showing spiritual rituals, hunting scenes, and all kinds of trippy stuff. The people who lived there were amazing artists!

Mulan: Incredible! What else did you discover? ...

Как мы успели заметить, преподаватели перевода могут вносить изменения в известные сценарии с целью обучения не только навыкам перевода, но и углубления знаний казахстанского культурного наследия. Такие мультипликационные герои, как Мулан и забавный дракон Мушу, посещающие пещеры с петроглифами, позволяют создавать юмористические, анахроничные сценарии, усиливающие интерес к наследию Бетпакадалы, и одновременно развивают переводческие компетенции. Собранные предварительные отзывы студентов свидетельствуют о повышении компетентности в передаче культурных ценностей после подобных практических упражнений творческого характера.

Резюмируя, тщательно продуманные переводческие задания с использованием мультфильмов погружают студентов в межкультурный контекст, позволяя популяризировать национальные памятники историко-культурного и археологического наследия. Такой подход позволяет использовать межкультурную доступность мультфильмов для того, чтобы привлечь внимание к важным, но забытым историям.

Благодарности

Статья подготовлена в рамках грантового финансирования Комитета науки МНВО РК 2023–2025 гг., ИРН проекта AP19679947 на тему «Исследование и реконструкция культурно-исторических ландшафтов древней Бетпакадалы» в период, когда студент-автор работы проходила производственную практику в Музее археологии и этнографии Карагандинского университета имени академика Е.А. Букетова.

1 Сорокин Д.О. Структура межкультурной компетенции обучающихся // Вестник Тамбовского университета. Серия Гуманитарные науки. – 2022. – Т. 27. – № 3. – С. 664-676. <https://doi.org/10.20310/1810-0201-2022-27-3-664-676>

2 Примак С.С. Этические и правовые основы медиативной деятельности переводчика: учебное пособие. – Барнаул: АлтГПУ, 2023. – 112 с.

3 Chiaro D. (ed.). Translation, humour and the media: Translation and humour. – Bloomsbury Publishing, 2010. – Vol. 2. – 228 p.

4 Карамышева С.Г. Ложные друзья переводчика // Язык. Культура. Общество: сборник статей по материалам межвузовской научно-методической конференции, посвященной 85-летию образования кафедры иностранных языков Кубанского государственного аграрного университета. – Краснодар: КубГАУ, 2016. – 286 с.

5 Witte A. On the teachability and learnability of intercultural competence: Developing facets of the ‘inter’ // Intercultural competence: Concepts, challenges, evaluations. – 2011. – Vol. 10. – P. 89-107.

6 Liddicoat A. Intercultural language teaching: Principles for practice: дис. – New Zealand Association of Language Teachers, 2004. – Vol. 30. – P. 17-23.

7 Шадиев Р., Калижанова А.Н., Бедельбаева М.В., Аупенова А.У. Межкультурный потенциал использования беспилотных летательных аппаратов в контексте междисциплинарных исследований // Вестник Карагандинского Университета Серия История. Философия. – 2022. – Т. 108. – №. 4. – С. 172-180.

8 Вэнь В. Развитие компетенции межкультурной коммуникации с помощью аудиовизуальных средств: На примере мультсериала «Гора самоцветов» // Современное педагогическое образование. – 2023. – №. 3. – С. 101-104.

9 Лебедева М.Ю., Веселовская Т.С., Купрешенко О.Ф. Особенности восприятия и понимания цифровых текстов: междисциплинарный взгляд // Перспективы науки и образования. – 2020. – №. 4 (46). – С. 74-98. <http://doi.org/10.32744/pse.2020.4.5>

10 Zabalbeascoa P. The nature of the audiovisual text and its parameters // The didactics of audiovisual translation. – 2008. – Vol. 7. – P. 21-37.

11 Ермакова О.Е. Методологические проблемы экспериментального изучения перевода: дис. – Сибирский федеральный университет, 2017.

12 Furuhata-Turner H. Use of comics manga as a learning tool to teach translation of Japanese // The Journal of Language Learning and Teaching. – 2013. – Vol. 3. – No. 2. – P. 72-83.

13 Zanettin F. Translating comics and graphic novels // The Routledge handbook of translation and culture. – 2018. – P. 445-460.

14 Мэн С., Ли И. Исследование применения модели смешанного обучения по предмету «Перевод с китайского языка на русский» в контексте современности // Наука и школа. – 2021. – №. 1. – С. 75-84.

15 Давыдова Н.В. Развитие культуры исторического мышления на основе медиагерменевтических технологий // Научный поиск в современном мире. – 2016. – С. 176-178.

16 Фурсаева А. Тайны культурологической и переводческой адаптации мультфильмов // Журнал факультета иностранных языков и регионоведения МГУ. – 2019. – № 71. <http://lingva.fl.msu.ru/2019/10/адаптация-мультиков/>

17 Кошкин М.А., Быкова А.Д. Методы и приёмы развития переводческих компетенций студентов-лингвистов (китайский язык) // Мир науки, культуры, образования. – 2021. – №. 2 (87). – С. 254-257.

18 Семенова М.О. Формирование сравнительного анализа переводов // Международный научно-исследовательский журнал. – 2021. – №. 4-4. – С. 70-74.

19 Бедельбаева М.В., Новоженев В.А., Жусупов Д.С. Сакральные ландшафты Бетпакадалы // Археология Казахстана. – 2023. – №. 4 (22). – С. 9-33. <https://doi.org/10.52967/akz2023.4.22.9.33>

20 Калижанова А.Н., Бедельбаева М.В., Шелестова Т.Ю., Рахимбаева Б.Т., Осипович А.В. The potential of using museum podcasts for educational purposes for intercultural exchange // Вестник Карагандинского университета. Серия Педагогика. – 2023. – №3(111). – С. 186–192. <https://pedagogy-vestnik.ksu.kz/apart/2023-111-3/21.pdf>

21 Матасов Р.А. Методические аспекты преподавания кино/видеоперевода // Известия Российского государственного педагогического университета им. АИ Герцена. – 2009. – №. 94. – С. 155-166.

Дюржанова М.Ж., Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, филология факультеті, гр. М2-КЯ-23-1, магистрант
(Ғылыми жетекшісі — ф.ғ.к., қауымдастырылған профессор Кенжеғалиев С.А.)

ҚАЗАҚ ЖӘНЕ ОРЫС ТІЛДЕРІНІҢ КОНТРАСТИВТІ СПЕЦИФИКАСЫ (лингвистикалық сипаттамалардағы ортақ формалар)

Тілдерді контрастивті салғастыру үшін салыстырылған сипаттардың болуы міндетті болмақ. Тілдердің алуан түрлі болуы және өзіне тән ерекшелігі, лингвистикалық мектептер мен дәстүрде метатілдегі көзқарастардың түрлілігі тілдерді салғастыруда кедергілерге тап болады. Тілдердің теоретикалық өлшемі универсалийлер лингвистикасында, лингвистикалық типологияда, салғастырмалы тіл білімінде, контрастивті лингвистикада жақсы дәлелденген. Алайда тілдерді өлшеу идеяларын жүзеге асырудың шынайы талпыныстары метатіл аясында мүмкіндігі аз болып табылады. Осы ретте авторлар В.Д. Аракиннің «типологиялық паспорттар» мен К.Джеймстің «ерекшеліктер шкаласы» тілдерді жаһандық энциклопедиялық сипаттаудың рефераты (жеке тілге, тілдер тобына, тілдік семьяға арналған) көңіл аудартады.

Бұл схемалардың мақсаты мен көлемі басқа болғанымен, қолданатын әмбебап моделі бірдей. «Барлық әмбебап модельдер тәрізді бұл схемалар жалпылама қасиеті арқылы сипаттаудың ақпараттылық деңгейін төмендетеді. Сондықтан, мұндай модель-схема кез келген тілдердің салғастырмалы сипаттаудың әмбебап метатілі болып табылады» [1,182].

Талап етіліп отырған метатілдік бірыңғайлықты қамтамасыз ету үшін тілдердің энциклопедиялық сипаттамасының авторлары төрт нұсқасы бар типтік схеманы ұсынған болатын: 1. «Толық» схема. Толық сипаттама бере алатын толық схема реферат моделінің негізін қалады. 2. Тілдер тобы жөніндегі схема (генетикалық зерттелген топқа, аз зерттелген топқа арналған). 3. Диалектіні сипаттау схемасы. 4. 1-ші схеманың ықшамдалған нұсқасы, зерттеу дәстүрі аз кездесетін тілдерді сипаттауға арналған. Реферат моделі типтік схеманы детальдандырады да, типологиялық тұрғыда кездесетін жаңа элементтердің қосылуына жағдай жасайды [1,183].

Тілдердің энциклопедиялық сипаттамасы типтік схема аясында да, сипатталатын тілдердің басты белгілерін баяндайтын реферат моделі аясында да жүзеге асырылады. Алайда мұндай типтік схеманың кейбір шектеуліктері бар, оларға бір жағынан тілдерді нақтылық-тәжірибелік сипаттаудың деңгейі әсер етсе, екінші жағынан әр түрлі тілдерді салғастыруға деген ықылас әсер етеді.

Осы орайда рефераттың типтік схемасын құрастыру – тілдерді салғастыру мәселесін шешудің және олардың сипаттарын бірыңғай терминологиялық аппарат арқылы жаһандық көлемде салыстырудың бірінші нұсқасы бар. Барлық тілдердің энциклопедиясының авторларының ұсынған бұл тәсілі кез келген тілдердің контрастивтік сипаттамасы үшін тиімді болып табылады. Энциклопедия авторлары ұсынған модельді кез келген тілді сипаттау үшін қолдануға болады.

Тілдер жөнінде деректерді бір жүйеге келтіру В.Д. Аракин ұсынған «типологиялық паспорт» арқылы жүзеге асырылған болатын. «Типологиялық паспортты» құрудың мақсаты нақты әдістемелік міндеттермен байланысты. «Типологиялық паспорттар» «техникалық паспорттармен» ұқсастырылып жасалынған. «Техникалық паспорттар» механизмнің агрегаттың басты сипаттарын қамтыған. Таза әдістемелік міндеттен басқа «типологиялық паспорт» ғылыми міндеттерді шешуге, алдымен салғастырмалы типологияның, сондай-ақ, жалпы тіл білімінің мәселелерін шешуге септігін тигізеді (мысалы, адамның тілінің қызмет ету және құрылым принциптерін анықтау) [2,135].

В.Д. Аракин құрастырған «типологиялық паспорт» – қарастырылып отырған тілдің құрылымдық белгілерінің жалпылама әдісі. Компактілік формада және бірыңғай әбебап схема бойынша тіл жөнінде жалпы мәліметтер беріледі.

А) Қазақ және орыс тілдерінің контрастивті спецификациясы.

Тілдердің басты белгілерінің рет-ретімен баяндалуы әр түрлі формаларда жүзеге асады. В.Д. Аракиннің «типологиялық паспорты» «тіл типінің» шектеулі диапазонына ие. Төменде көрсетілген қазақ және орыс тілдерінің контрастивті спецификациясы кең көлемде қолданылады, себебі ол тілдер ерекшеліктерінің жоғарыда келтірілген классификацияларға, жалпы сипаттамаларына, таза лингвистикалық қасиеттеріне сәйкес саналу-квалификациясын береді.

Қазақ және орыс тілдерінің контрастивті спецификациясы типологиялық сипаттаманы қамтиды, ол «типологиялық паспорттың» жалпы ережелеріне сәйкес жүзеге асқан. Контрастивті спецификацияға В.Д. Аракиннің орыс тілінің «типологиялық паспорты» [2,137-138]. және қазақ тілінің «типологиялық паспорты» қамтылған. Контрастивті спецификацияның осы бөлігі инвентаризацияланған спецификацияның мысалы бола алады.

Осы орайда қазақ тілінің заңдылықтарын және құбылыстарын «типологиялық паспорт» схемасы шеңберінде тілдік фактілердің қарама-қайшылығы мен терминологияның түрлі салаларында қолдануды